NA TASU - TEŠKA VLADIČINA RUKA

Jadikuje da ne zna kako će prezimiti narednu zimu – vraćene iseljeničke porodice nikako da se ukorijene na starom mjestu. Iz Cuca i Bjelica bilo se spremilo za seobu još oko hiljadu duša. A priča se da je blizu tri hiljade crnogorskog življa prešlo u turske zemlje, pa je i to izgladnjelo roblje prodavano i preprodavano na buljuke kao stoka.

Poslije minulih suša, to ljeto bješe kišno mimo sva ljeta: iz neba i iz kamena pištala je voda; tamnjelo je i trunulo prizemno bilje i seljaci se nijesu nadali da će išta sa zemlje unijeti pod krov.

Obolio je vladika: kosti lomne, a kašalj mu ne da spustiti glavu na jastuk. I volja malaksava, nemoć ga mrvi. Svud oko sebe vidi nevoljnike i prokuka: «Ja ću se odreći svega, pa neka ide kud ko zna.» Stanko Stijepov, njegova uzdanica, daleko je, u Rusiji, i nije sigurno da će primiti ove riječi, njemu upućene. Uzalud se pomoć traži, niko punu ruku ne pruža.

Ipak će nešto učiniti: od jednog dobrotskog trgovca nabavlja, na veresiju, kukuruza ne bi li prehranio bar nešto sirotinje.

Dođe vrijeme da se guvernadur okrene prema istoku. I on šalje izaslanike i piše ruskim velmožama; ište pomoć za narod, a pritom ga ne ostavlja žudnja za vlašću – on piše u ime onih «koji su nezadovoljni vlašću koju drži samo jedan čovjek»; potajno od vladike radio je i oko preseljenja Crnogoraca u Rusiju.

Ni kuga nije mirovala. U Komanima dvanaest umrlih ostade u jednoj kući nesahranjeno, a sve je drugo pobjeglo i straže su podalje od te kuće. Oslabjeli narod brzo je podlijegao bolesti. A kako i ne bi, kaže vladika, kad «narod u mjesec dana nije nijedanput jeo hljeba, nako samo korijen i trave svakojakog roda».

Vladika se trudio da se ne širi ni kuga ni vijest o njoj – plašio se ponovnog zatvaranja kotorskog pazara.

Jeseni jedne i zemlja se potrese i plašnja obuze narod – sve živo izbježe pred noć iz domova, očekujući da iznova zatutnje podzemni bjesovi i da se počnu raspadati napukle zidine.

«Zlo nikad samo ne dolazi», odjeknu u vladici stara narodna riječ. «Ali ni proći samo neće, valja se uhvatiti s njim u koštac.»

Malo se ikud kretao, pa je pisao mnoge poruke i savjetovao plemena da u miru žive i naročito da se čuvaju zađevica sa ćesarskom vojskom. I sam o tome kaže: «Ja sam više od tri stotine knjigah našoj zemlji poslao, moleći i zaklinjajući vas da lijepo i mirno s ćesarsko-kraljevskom državom živite.»

Najzad i vladika doznade sve o pismima i zavjereničkom radu Vukolajevom. I, osjećajući se nešto jačim, riješi da glavari i narod još jednom kažu šta misle o guvernaduru.

Sabra se jesenja skupština. Bez vladike. On je ostao u svojoj ćeliji, ali se i tamo – na skupu – osjećala njegova ruka i riječ.

Poređaše se serdari, vojvode, knezovi, popovi i prosti puk spreman da sluša i da graje. I brzo sabraše Vukolaju sve što mu nije valjalo (kad se zlo navali na čovjeka, zaborave mu i ono dobra što je ikad činio): i njegovi prsti bili

su upleteni u onu nesrećnu seobu Crnogoraca; njegova se kuća vremenom obogatila, čuvajući veze s Mlečićima i sa ćesarovcima i trgujući svačim (a tu već i zavisti ima i zubate srdžbe siromaške); kuća njegova nije najstarija, niti polaže pravo na nekakvo gospodstvo (guvernadurstvo nije ni bilo nasljedno, već bi se morao birati čovjek viđen i omiljen u narodu); i sjetiše se kako je Vukolaj naredio da bude ubijen njegov bratučed Stanko Vukaličin, i kako mu je ženu i djecu izagnao da skitaju i prose, a on im zemlju prigrabiio i držao ubicu kod sebe; i spomenuše kako je predao Francuzima popa Laza i brata mu Joka s djecom, a nije ih priveo narodnom sudu (Marmon poslije naredio da ih strijeljaju); i ne zaboraviše da je već dugo vremena radio protiv vladike, da mu je prijetio i klevetao ga, da je puštao konje u manastirsko žito i nije htio štetu namiriti, niti se sa vladikom oko toga nagoditi... I zaključiše da više ne priznaju Vukolaja za guvernadura, a Luki Lokaču, koji je pisma k Rusiji nosio, da se sve uzme, kuća da mu se razori i zemlja proda i po nahijama razdijeli.

U to vrijeme skonča vladičin neumorni emisar – Sava Plamenac.

SADRŽAJ POGLAVLJE 53.